

รายงานการสัมมนาเรื่อง วิกฤติและโอกาส ในการปฏิรูปการศึกษาและสังคมไทย

การสัมมนาเรื่อง " วิกฤติและโอกาสในการปฏิรูปการศึกษาและสังคมไทย " ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2542 มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอรายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2541 และเพื่อรับฟังความคิดเห็น และร่วมกันอภิปรายหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาที่เกิดขึ้น

การสัมมนาในครั้งนี้ มีผู้เข้าร่วมสัมมนาประมาณ 250 คน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ นักการศึกษา หน่วยงานการศึกษาเฉพาะกิจเฉพาะกลุ่ม สื่อมวลชน องค์กรเอกชน และองค์กรนิสิตนักศึกษา ตลอดจนนิสิตนักศึกษาและประชาชนทั่วไป

การนำเสนอรายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2541

ในช่วงแรกเป็นการนำเสนอรายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2541 ซึ่งเป็นการศึกษาถึงสถานภาพปัญหา การเคลื่อนไหวของการศึกษาไทยที่เกิดขึ้นในรอบปี 2541 และได้เสนอแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาอย่างเชื่อมโยงกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจของสังคมไทย โดยมีประเด็นสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสถานะของไทยในสังคมโลก

วิกฤตทางเศรษฐกิจในปี 2540-2541 ซึ่งทำให้เศรษฐกิจไทยตกต่ำ ควบคู่ไปกับภาวะของแพง ธุรกิจล้มละลาย ลดการผลิต เลิกการจ้างงาน ลดเงินเดือน ภาครัฐบาลเก็บภาษีได้ลดลง และการตัดงบประมาณรายจ่าย ฯลฯ ซึ่งมีผลกระทบในทางลบต่อการศึกษาทั้งในการที่ภาครัฐต้องตัดทอนงบประมาณด้านการศึกษา พ่อแม่ ผู้ปกครองที่ตกงานยากจนลงประสบความยากลำบากในการส่งลูกหลานเรียนต่อ จำนวนนักเรียน นักศึกษาที่สมัครเข้าเรียนใหม่ในปีการศึกษา 2541 ลดลง การออกกลางคันและการไม่ได้เรียนต่อมีเพิ่มมากขึ้น ในด้านสังคมก็เกิดปัญหาความรุนแรง อาชญากรรม การแพร่ระบาดของยาเสพติด การทุจริตฉ้อฉล ความตึงเครียดและหุดหู่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อบุคคลในวงการการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่คนไทยยังมองวิกฤติว่าเป็นปัญหาเทคนิค เป็นการจัดการทางเศรษฐกิจของรัฐบาล และไม่ได้เกิดความตื่นตัวที่จะแปรวิกฤติให้เป็นโอกาสในการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงแนวคิดและการใช้ชีวิตเพื่อบ่มเพาะตนเอง และสังคมอย่างจริงจัง

วิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศอื่น ๆ ซึ่งส่งผลให้อัตราการเติบโตของเศรษฐกิจ โลกลดลงจากปีก่อน และเศรษฐกิจไทยยังคงตกต่ำอย่างต่อเนื่อง เพราะระบบเศรษฐกิจไทยพึ่งพาการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศเป็นสัดส่วนสูง จึงได้รับผลกระทบสูง ขณะที่ประเทศซึ่งมีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตน

เอง หรือเน้นพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศมากกว่า เช่น จีน ลาว ภูฏาน ศรีลังกา เวียดนาม ฯลฯ ได้รับผลกระทบน้อยกว่า และมีอัตราการเจริญเติบโตที่สูงกว่าไทย

นอกจากเศรษฐกิจไทยจะตกต่ำ และอยู่ในสภาพวิกฤติมากกว่าประเทศอื่น ๆ แล้ว ในแง่โครงสร้างพื้นฐานไทยก็อยู่ในสถานะที่ขีดความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม หรือการแข่งขันต่ำกว่าประเทศอื่น ๆ จำนวนมาก เช่น การสำรวจขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศพัฒนาอุตสาหกรรม และเริ่มพัฒนาอุตสาหกรรมจำนวน 46 ประเทศ ในปี 2541 ไทยอยู่ในอันดับที่ 39 เกือบจะท้าย ๆ ลดลงจากการสำรวจปี 2540 ซึ่งไทยเคยอยู่ในอันดับ 29 ถึง 10 อันดับ การเปรียบเทียบในแง่ดัชนีการพัฒนามนุษย์ของโครงการเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ไทยก็อยู่ในอันดับที่ 59 ของประเทศทั่วโลก คือ มีระดับการพัฒนามนุษย์ (ซึ่งรวมทั้งการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข) ต่ำกว่าประเทศกำลังพัฒนาด้วยกันมากกว่า 30 ประเทศ ทั้ง ๆ ที่ถ้าจะเทียบขนาดประชากร และผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) แล้ว ไทยเป็นประเทศค่อนข้างใหญ่อยู่ในอันดับราว 16-17 ของประเทศทั่วโลก(แต่ผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อหัวประชากรจะอยู่อันดับที่ 49) นอกจากนี้แล้วเมื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของนักเรียนไทย ก็ยังอ่อนกว่านักเรียนในประเทศเอเชียตะวันออก ทั้งญี่ปุ่น จีน ไต้หวัน เวียดนาม และสิงคโปร์

2. สถานภาพและปัญหาของการศึกษาไทย ในปี 2541

การรับนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ก่อนประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย) ในปีการศึกษา 2541 โดยรวมทุกระดับลดลงจากปีการศึกษา 2540 และจำนวนนักเรียนเข้าใหม่ส่วนใหญ่ก็ต่ำกว่าเป้าหมายที่วางไว้ เพราะผลกระทบจากภาวะวิกฤติและผลกระทบทางสังคมด้านอื่น ๆ ที่ทำให้นักเรียนไม่ได้เรียนต่อ นักเรียนในระบบโรงเรียนทุกชั้นลดลงจาก 12.9 ล้านคนเหลือ 12.7 ล้านคน ขณะที่นักเรียนนอกระบบโรงเรียนลดลงจาก 4.5 ล้านคนเหลือ 3.6 ล้านคน ประชากรกลุ่มอายุวัยเรียนขั้นพื้นฐาน(3-17 ปี) ที่ไม่ได้เข้าเรียนยังมีสูงถึงร้อยละ 22.5 คิดเป็นจำนวนคนประมาณ 3.7 ล้านคน

ปัญหาการที่เด็กและเยาวชนไม่ได้เรียนต่อไม่ใช่มีสาเหตุมาจากโรงเรียนไม่พอ หรือไม่มีทุนการศึกษาให้เท่านั้น แต่ยังมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ทั้งปัญหาทางเศรษฐกิจของพ่อแม่ และความล้มเหลวของระบบการศึกษาที่ทำให้เด็กปรับตัวเข้ากับการเรียนรู้ไม่ได้ ต้องตกซ้ำชั้น และออกกลางคันเป็นสัดส่วนที่สูง เด็กที่เข้าเรียนชั้นประถมปีที่ 1 มีเพียง 3 ใน 4 เท่านั้นที่เรียนจบชั้นประถมปีที่ 6 อีก 1 ใน 4 หรือ ร้อยละ 25 ของนักเรียนที่เข้าประถมปีที่ 1 ทั้งหมด ต้องตกซ้ำชั้นและออกกลางคันก่อนจบประถมปีที่ 6 อัตราการออกกลางคันในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโดยเฉพาะสายอาชีพศึกษาก็มีสูงราวร้อยละ 26 ซึ่งสะท้อนให้เห็นความล้มเหลวและสูญเสียเปล่าของการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

งบประมาณการศึกษาปี 2542 ซึ่งตกประมาณ 2 แสนล้านบาท (25% ของ งบประมาณของทั้งประเทศ) ยังคงมีจุดอ่อนไม่ต่างจากงบประมาณปีที่ผ่าน ๆ มา คือ จัดสรรให้ระดับอุดมศึกษาสูงเมื่อเทียบกับระดับมัธยมศึกษาที่ต้องให้บริการแก่นักเรียนมากกว่าเกือบ 3 เท่า และงบการศึกษายังใช้ไปเพื่องานบริหารส่วนกลางและงานธุรการ และครุภัณฑ์ที่ดิน สิ่งก่อสร้างค่อนข้างสูง โดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา

ส่วนระดับประถมและมัธยมใช้จ่ายงบเป็นเงินเดือน ค่าจ้างประจำเป็นสัดส่วนสูงเพราะมีจำนวนครูอาจารย์มาก จนธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียผู้ให้เงินกู้ กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการต้องลดสัดส่วนของครูต่อนักเรียนลงเพื่อประหยัดงบประมาณ แต่ปัญหาจริง ๆ ก็คือ มีครูถูกนักการเมืองยืมไปช่วยราชการ รวมทั้งมีปัญหาคูณมากเกินไปในโรงเรียนบางแห่ง ครูขาดแคลนในโรงเรียนบางแห่ง การจะแก้ปัญหาลักษณะสภาพของการใช้งบประมาณข้างครูจึงจะต้องมองปัญหาแบบองค์รวม และแก้ไขให้ถูกต้องทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

ปัญหาการใช้งบประมาณยังโยงถึงปัญหาที่ครูไทยทำงานสอนแบบบรรยาย คิดเป็นจำนวนชั่วโมงมากกว่าครูประเทศอื่น ๆ และรายได้ค่อนข้างต่ำกว่าครูประเทศอื่น ๆ ซึ่งจะต้องแก้ไขที่หลักสูตร พัฒนาระบบการเรียนการสอน และอุปกรณ์ช่วยการศึกษา ค้นคว้าด้วยตัวของนักเรียนเองให้มากกว่านี้ ลดการทำงานแบบธุรการและงานสอนบรรยายแบบให้นักเรียนท่องจำลง เลิกจ้างคนที่ด้อยประสิทธิภาพ ขาดความเอาใจใส่และมีจริยธรรมต่ำ และเอางบประมาณนั้นไปเพิ่มเงินเดือนให้ครูที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพสูงแทน

ในรอบปี 2541 มีความพยายามที่จะปฏิรูปการศึกษาของหน่วยงานที่รับผิดชอบในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในแง่การพัฒนาครู การขยายโอกาสการศึกษาขั้นพื้นฐาน การพัฒนาการเรียนการสอน การผลักดันร่างพระราชบัญญัติการศึกษาฉบับใหม่ การ ส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ฯลฯ แต่ยังเป็นโครงการแบบต่างคนต่างทำ และอยู่ในขั้นเริ่มต้น หรือเป็นโครงการนำร่องมากกว่าที่จะมีแผนการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นแผนแม่บทมองปัญหาอย่างเป็นองค์รวม รวมทั้งยังมีลักษณะเป็นการทำงานแบบหน่วยราชการ

3. แนวคิด แผนงาน อุปสรรคและยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปการศึกษาไทย

สาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับใหม่มีลักษณะมุ่งขยายและปฏิรูปการศึกษามากขึ้น เช่น กำหนดให้รัฐต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิเสมอภาคในการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี กระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางสู่เขตพื้นที่ และสถานศึกษา ตลอดจนเปิดกว้างให้องค์กรที่ไม่ใช่ราชการและครอบครัวมีส่วนร่วมจัดการศึกษาได้เพิ่มมากขึ้น มีการตั้งคณะกรรมการมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การปฏิรูปการจัดสรรและบริหารทรัพยากรการศึกษา การตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาเพื่อดำเนินการปฏิรูปการศึกษา เป็นต้น

ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติยังได้จัดสัมมนาระดมความคิดเห็นเรื่อง **แผนงานและยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษา** เพื่อให้เห็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนมากกว่าที่กำหนดไว้เป็นหลักการในพระราชบัญญัติ โดยเสนอประเด็นการปฏิรูปแบ่งเป็น 10 แผนงาน อาทิ เช่น การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและสามารถพัฒนากระบวนการคิด การแก้ปัญหา และคุณธรรม การจัดบริการทางการศึกษาสำหรับกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ (เด็กปฐมวัย เด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส เด็กมีความสามารถพิเศษ) การคืนอำนาจการจัดการศึกษาแก่ผู้เรียนและทุกกลุ่มในสังคม การปฏิรูปคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การปฏิรูประบบบริหารและจัดการศึกษา การปฏิรูปครูและผู้บริหารการศึกษา ฯลฯ

อุปสรรคของการปฏิรูปการศึกษาของไทยในภาคปฏิบัติ คือ

1. การขาดภาวะผู้นำที่เข้มแข็งและมีวิสัยทัศน์ที่จะปฏิรูปการศึกษาอย่างถาวรเป็นเรื่องสำคัญ
2. การที่คนทั้งประเทศยังไม่เข้าใจ ไม่เห็นความสำคัญและไม่มีจุดมุ่งหมายในการปฏิรูปการศึกษา
3. การมีกรอบคิดเกี่ยวกับการศึกษาและกระบวนการเรียนการสอนที่ล้าหลัง
4. การที่โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และองค์กรบริหารของประเทศยังไม่เอื้ออำนวยต่อการสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ
5. การขาดการรู้จักการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและซื้อตรง ไม่ทุจริตฉ้อฉล

อุปสรรคทั้ง 5 ข้อนี้ต้องการยุทธศาสตร์ที่มีทั้งลักษณะเฉพาะและลักษณะร่วมในการที่จะระดมกำลังความคิดและการจัดตั้งองค์กรจากระดับประชาชนขึ้นมา หากทางทำลายอุปสรรคและสร้างเงื่อนไขใหม่ที่จะแปรอุปสรรคให้เป็นโอกาสเพื่อที่จะแหวกวงล้อมของวัฏจักรแห่งความด้อยพัฒนาของการจัดการศึกษาในประเทศไทยให้ได้

4. ทศนคติและบทบาทของประชาชนในการหาทางเลือกใหม่ให้การศึกษา

การสำรวจความคิดเห็นเรื่องการศึกษาของประชาชนโดยสวนดุสิตโพล สะท้อนว่าประชาชนร้อยละ 60 ยังไม่พอใจต่อการจัดการศึกษาของไทย สาเหตุที่ไม่พอใจมีทั้งระบบการศึกษายังไม่ดี ไม่มีการควบคุมมาตรฐาน การกระจายไม่ทั่วถึง มาตรฐานแตกต่างกันมาก ค่าใช้จ่ายสูง มีระบบเส้นสาย ฯลฯ ประชาชนเห็นว่าลำดับความสำคัญของประเด็นที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคือ ครูอาจารย์ควรมีคุณภาพและจรรยาบรรณมากขึ้น รองลงมาคือ ปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอน ประชาชนร้อยละ 90 เห็นว่าร่างพระราชบัญญัติการศึกษามีความจำเป็นต่อสังคมไทย ร้อยละ 75 เห็นว่ารัฐบาลน่าจะให้สิทธิเรียนฟรี 12 ปี ตั้งแต่ชั้นประถมถึงมัธยมปลาย ร้อยละ 70 เห็นด้วยว่าสภาพปัจจุบันที่ประเทศไทยมีปัญหาสังคมเศรษฐกิจและการเมือง มีสาเหตุมาจากปัญหาการศึกษาไทย

การประชุมสมัชชาเด็ก ก็ได้สะท้อนว่าเด็กนักเรียนมีปัญหาจากครอบครัวและจากครูที่ทำให้เด็กเกิดความเป็นทุกข์ ไม่เป็นสุขกับการเรียนอยู่มาก และเด็กอยากได้ครูที่มีคุณธรรม ยุติธรรม รักและเอาใจใส่เด็กและการเรียนการสอนที่มีบรรยากาศเป็นกันเองให้เด็กได้สนุกกับการเรียนเพิ่มมากขึ้น

ทัศนคติของนักวิชาการและองค์กรเอกชนต่อร่างพระราชบัญญัติการศึกษาฉบับใหม่ มีทั้งส่วนที่สนับสนุนและส่วนที่วิพากษ์วิจารณ์ว่ายังให้อำนาจระบบราชการมากเกินไป สนใจการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยแบบอยู่นอกระบบ ราชการน้อยเกินไป ควรจะเน้นการส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ประชาชน และ องค์กรนอกระบบรวมทั้งองค์กรท้องถิ่นมากกว่าที่เป็นอยู่

5. เราจะทำให้การปฏิรูปการศึกษา และการปฏิรูปสังคมเป็นจริงได้อย่างไร

การปฏิรูปการศึกษาและการปฏิรูปสังคม จะเกิดเป็นจริงได้ก็ต้องเปลี่ยนแปลง กระบวนการคิด การเรียน และพฤติกรรมของคนส่วนใหญ่ทั่วประเทศ ซึ่งติดอยู่ในกรอบความคิดเดิมที่ล้าหลัง เป็นอุปสรรคขัดขวางการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ 2 ประการใหญ่ ๆ คือ

1. กรอบคิดที่มองการพัฒนาในแง่การเพิ่มปริมาณสินค้ามากกว่าคุณภาพ

ชีวิตซึ่งเป็นกรอบคิดที่นำไปสู่แผนนโยบายการพัฒนาประเทศแบบมุ่งส่งเสริมการลงทุนและการค้าระหว่างประเทศ ทำให้มีการทำลายทรัพยากรสภาพแวดล้อมมาก ทำให้การกระจายทรัพย์สินและรายได้ยังไม่เป็นธรรมสูงขึ้น และทำให้ค่านิยมของคนเน้นการหาเงินหากำไรเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวจนเกิดเป็นวิกฤติทางเศรษฐกิจ สังคม และภูมิปัญญาที่ยังหาทางแก้ไม่ได้ เพราะผู้นำและคนทั่วไปยังเชื่อในเรื่องการพัฒนาด้วยการเพิ่มผลผลิตสินค้าและบริการของประเทศมากกว่าเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และจิตสำนึก ค่านิยมที่ดีของประชาชนส่วนใหญ่

2. กรอบคิดที่เน้นเรื่องสิทธิและการหาประโยชน์ส่วนตัวว่าเป็นเรื่องชอบธรรม ซึ่งเป็นกรอบคิดที่อยู่ตรงข้ามกับกรอบคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคสำหรับคนส่วนใหญ่ และการมีจิตสำนึกเพื่อประโยชน์ของสังคมร่วมกันในระยะยาวมากกว่าเพื่อประโยชน์ส่วนตัวระยะสั้น

การจะหาทางออกจากกรอบคิดที่ล้าหลังและวงจรที่ชั่วร้ายของการไม่ยอมเปลี่ยนแปลงนี้คือต้องปฏิรูปการศึกษาในแง่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรอบคิดของคนส่วนใหญ่ต่อเนื้อหาสาระของกระบวนการเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่อย่างพลิกโฉมโดยสิ้นเชิง ไม่ใช่แค่การปฏิรูประบบการบริหารและรูปแบบการจัดการศึกษาเท่านั้น นั่นก็คือต้องหาทางทำทุกวิถีทางให้ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง นักเรียน นักศึกษา เปลี่ยนแปลงวิธีการสอน การเรียนรู้ใหม่ เปลี่ยนเนื้อหาหลักสูตรใหม่ เปลี่ยนวิธีคิดแบบอำนาจนิยม จารีตนิยม เป็นวิธีคิดอย่างวิพากษ์วิจารณ์อย่างเสรีประชาธิปไตยและสร้างสรรค์

จากปัญหาดังกล่าวจึงได้มีเสนอประเด็นสำคัญเชิงนโยบาย ดังต่อไปนี้

1. วิถีทางเศรษฐกิจ มีผลกระทบในทางลบต่อการศึกษา และสังคม ทั้งในแง่การที่รัฐมีงบประมาณสำหรับการศึกษาและบริการทางสังคมลดลง ต้องให้สถาบันการศึกษาบริหารอย่างอิสระ สามารถขึ้นค่าเล่าเรียนได้มากขึ้น และในแง่ที่พ่อแม่ ผู้ปกครองตงาน ธุรกิจล้มละลาย รายได้ลดลง ทำให้เยาวชนมีโอกาสได้เรียนต่อลดลง และออกกลางคันเพิ่มมากขึ้น เกิดปัญหาทางสังคม วัฒนธรรม เช่น ยาเสพติด การทุจริต นอ้ฉล การเห็นแก่ตัว ความเครียด ฯลฯ เพิ่มขึ้น

2. การที่เด็กและเยาวชนกลุ่มอายุ 3-17ปี ยังไม่ได้เข้าเรียนในปีการศึกษา 2541 ถึงร้อยละ 22.5 คิดเป็นจำนวนคนประมาณ 3.7 ล้านคน สะท้อนปัญหาว่า การเพิ่ม งบประมาณเพื่อขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่ใช่วิธีที่จะช่วยให้เด็กและกลุ่มเยาวชน วัยเรียนขั้นพื้นฐานได้เรียนทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะตัวปัญหาไม่ได้เกิดจากการมีโรงเรียนไม่พอ แต่ตัวปัญหาเกิดจากมีการตกชั้น ออกกลางคัน สูงมาก รวมทั้งเด็กมีปัญหาไม่ยอมเรียนต่อ เรียนต่อไปไม่ไหว พ่อแม่ไม่สนับสนุน ต้องออกไปทำงานหาเงินช่วยครอบครัว ฯลฯ ทางแก้ปัญหาก็จะต้องปฏิรูปทางเศรษฐกิจ สังคม เพื่อกระจายทรัพย์สิน และรายได้ให้เป็นธรรมเพิ่มขึ้น และปฏิรูปการบริหารจัดการการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้คนจน คนด้อยโอกาสมีโอกาสได้เรียนขั้นพื้นฐานเพิ่มขึ้น

3. ปัญหาสำคัญในการใช้งบประมาณและทรัพยากรเพื่อการศึกษา คือ ยังมุ่งใช้เงินงบประมาณจากรัฐมากไป มีการระดมทรัพยากรจากสังคม ชุมชน หรือผู้ปกครองเป็นสัดส่วนน้อยเกินไป การใช้งบประมาณของรัฐก็ยังใช้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ เช่น ใช้จ่ายเป็นค่าครุภัณฑ์ ที่ดิน สิ่งก่อสร้าง และงานบริหารส่วนกลางและงานธุรการสูง รวมทั้งมีการทุจริต นอ้ฉล ทางแก้อาจไม่ใช่แค่การของงบประมาณเพิ่ม หากจะต้องมีการปฏิรูปการบริหารจัดการ และการตรวจสอบประเมินผล การใช้งบประมาณและทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สนองความต้องการที่แท้จริงของนักเรียนได้เพิ่มมากขึ้น

4. ปัญหาจำนวนและคุณภาพของครู ควรมีการเกลี้ยครูที่มากเกินไปในโรงเรียนบางแห่ง ไปอยู่โรงเรียนที่ขาดแคลนครู เกลี้ยบุคลากรที่ทำงานบริหารธุรการในส่วนกลางไปทำงานด้านการสอน โดยควรเพิ่มแรงจูงใจให้กับครูสาขาขาดแคลนและในท้องที่คนไม่ยอมไปอยู่ ครูผู้สอนควรลดชั่วโมงการบรรยายลง ให้นักเรียนนักศึกษา ศึกษาด้วยตัวเองเพิ่มมากขึ้น โดยควรพัฒนาห้องสมุด เครือข่าย อินเทอร์เน็ต ห้องปฏิบัติการ และสื่อเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองชนิดต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างจริงจัง

5. การปฏิรูปการศึกษาต้องเน้นที่เนื้อหาสาระในการที่จะทำให้คนเรียนรู้ แบบใหม่มากกว่าเพียงแค่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารจัดการ ประเด็นที่สำคัญคือ ต้องเปลี่ยนกรอบคิดของครูอาจารย์ ผู้ปกครอง ผู้เรียนให้เข้าใจใหม่ว่าการศึกษา คือ กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมในทุก ๆ ด้านอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ตลอดชีวิต ไม่ใช่แค่

การเรียนฟังคำบรรยายเพื่อสอบเท่านั้น ดังนั้น การกระตุ้นให้ทุกฝ่ายโดยเฉพาะครูอาจารย์สนใจใคร่เรียนรู้ รักการอ่าน รักการค้นคว้าหาความรู้ สนใจจิตวิเคราะห์ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะถ้าครูไม่รักการอ่าน ไม่รักการเรียนรู้ นักเรียนก็จะยังไม่สนใจอ่าน ไม่สนใจเรียนรู้ตามไปด้วย

6. การจะปฏิรูปการศึกษาให้ได้ผล ต้องมองปัญหาแบบเชื่อมโยงกับการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองด้วย ปัญหาสำคัญของสังคมไทยในปัจจุบัน ไม่ใช่เป็นเพียงแค่วิกฤติทางเศรษฐกิจเท่านั้น เพราะทางเลือกในการแก้ไขปัญห เศรษฐกิจแบบอื่นที่ไม่ต้องพึ่งพาการกู้และการลงทุนจากต่างประเทศมากไปนั้นมีอยู่ แต่จริง ๆ แล้วเป็นวิกฤติการขาดภูมิปัญญาและจิตสำนึกในการแก้ไขวิกฤติอย่างเป็นตัวของตัวเอง และคำนึงถึงประโยชน์ของคนส่วนใหญ่มากกว่า ดังนั้น เราจึงควรแปรวิกฤติให้เป็นโอกาสในการกระตุ้นให้คนต้องคิดถึงการปฏิรูปโครงสร้างทางการเมืองและสังคม ควบคู่กันไปกับการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างความเป็นธรรม ความเป็นอิสระ การมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม และการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย จึงจะมีทางทำให้การปฏิรูปการศึกษาประสบความสำเร็จได้

การอภิปรายนำ

สรุปประเด็นการอภิปรายของ ศาสตราจารย์ ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์
ศาสตราจารย์ ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้อภิปรายโดยได้เสนอ ยุทธศาสตร์เพื่อ

การปฏิรูปการศึกษา ดังนี้

1. ข้อเสนอยุทธศาสตร์เพื่อการปฏิรูปการศึกษา

1.1 ปัญหาทางการศึกษา

ในประการแรกได้กล่าวถึงปัญหาที่เกิดจากการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ คือ

- 1) เป้าหมายทางการศึกษา
- 2) องค์ประกอบทางการศึกษา
- 3) หลักสูตร
- 4) การจัดการศึกษา
- 5) ผู้สอน
- 6) การเรียนการสอน

โดยได้กล่าวถึงแต่ละประเด็น ดังนี้

1) เป้าหมายทางการศึกษา

การศึกษาคควรมีเป้าหมายที่คุณภาพคน ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และฝึกให้เป็นนักคิดและนักปฏิบัติการได้

2) องค์ประกอบทางการศึกษา

ควรมีสมดุลย์ในด้านความรู้ ทักษะ และส่งเสริมให้สามารถไปสู่ความเป็นเลิศในทุกสาขาวิชา และได้มาตรฐานระดับสากล รวมทั้งลักษณะการมีชีวิตที่ดีงาม

3) หลักสูตร

หลักสูตรการเรียนการสอนควรมีหลากหลาย ตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น ตามความถนัด และระดับสติปัญญา ภายในบริบทของสังคมไทย

4) การจัดการศึกษา

ปรับเปลี่ยนจากรัฐเป็นแกนนำมาสู่เอกชนให้มากขึ้น และให้สาธารณชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเน้นให้มีการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัย

5) ผู้สอน

จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะมี "ปฏิรูปครู" อย่างเร่งด่วนเพื่อปรับปรุงคุณภาพ ค่าตอบแทนและสภาพภาพของครูให้สูงขึ้น

6) การเรียนการสอน

เปลี่ยนระบบการเรียนการสอนจากเดิมเป็นการสอนให้คิด เรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น และควรเน้นการสอนให้เป็นการตอบแบบ อัตนัยมากขึ้น

โดยเหตุที่ลำดับการแข่งขันในระดับโลกของประเทศไทยลดลงอย่างน่าสังเกต จึงควรจะมีให้ใช้ยุทธศาสตร์ " การพัฒนาทรัพยากรบุคคล " ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดให้สภาพคนที่พึงประสงค์ในอนาคต มีลักษณะดังต่อไปนี้

1) คนที่มีความเป็นนักคิด

การปฏิรูปการศึกษาต้องสามารถสร้างให้เกิด " นักคิด " ในสังคม คือ คนที่คิดได้ คิดเป็น ประยุกต์เป็น ทั้งนี้เพื่อให้คนลูกคิดในประเด็นใหม่ ๆ สามารถแข่งขันได้ และสามารถเลือกรับสิ่งที่ดีที่สุดได้

2) คนที่มีความรู้และความเก่งกาจทัดเทียมนานาชาติ

สังคมในอนาคตจะเป็นสังคมที่แข่งขันกันรุนแรงขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางเศรษฐกิจ จากการใช้แรงงานเป็นหลัก กลายมาเป็นการใช้ความรู้และเทคโนโลยี ทำให้ช่องทางการทำงานลดลง จึงมีการแข่งขันกันสูง

สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็เป็นไปลักษณะเดียวกัน ทุกอย่างจะต้องอาศัยความรู้เป็นพื้นฐาน และเกิดการแข่งขัน ตั้งแต่วัยเด็ก การทำงาน และการเลื่อนตำแหน่ง ฯลฯ

3) คนที่มีความเป็นสากล

เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ปรับเปลี่ยนไปสู่ความเป็นสากลมากขึ้น และสภาพเช่นนี้จะนำไปในศตวรรษหน้าที่ทุกประเทศจะต้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ภาษาเพื่อการติดต่อสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็น การเมืองการปกครองต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ เพื่อความมั่นคงทางการเมือง อันส่งผลให้เกิดการยอมรับในระดับสากล

4) คนที่มีความเป็นพลวัต

สังคมในอนาคตจะเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร คนในสังคมต้องมีความสามารถในการปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว

5) คนที่มีคุณธรรม

แนวโน้มสังคมไทยจะมีความเลื่อมทางคุณธรรมมากขึ้น เนื่องจากการหา รายได้เน้นที่ตัวเงินเป็นหลัก การวัดคุณค่าก็จะใช้วัตถุและผลประโยชน์เป็นตัวชี้วัด ไม่ใช่คุณธรรมและความดีงาม นอกจากนี้ การไหลบ่าของข้อมูลข่าวสารและการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากต่างประเทศ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมได้ เนื่องจากไม่สามารถกลั่นกรอง หรือเลือกรับเอาเฉพาะวัฒนธรรม ค่านิยม แนวคิด พฤติกรรมที่ดีงามและเหมาะสม ดังนั้น การสร้างคนให้มีจิตสำนึกทางคุณธรรมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ

6) คนที่มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม

ต้องสร้างคนที่มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมให้เพิ่มขึ้น และลดการเรียกร้องจากรัฐให้น้อยลง สังคมไทยจึงจะพัฒนาต่อไปได้

7) คนที่มีจิตสำนึกประชาธิปไตย

สังคมไทยในศตวรรษที่ 21 จะมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เนื่องมาจากการที่ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกในองค์กรต่าง ๆ ระดับโลก

องค์กรเหนือชาติเหล่านี้จะเป็นแรงผลักดันให้ไทยต้องมีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น โดยใช้ระเบียบโลกที่จะเข้ามาจัดการการทางการเมือง (Political Order) โดยเน้นในเรื่องของกระแสประชาธิปไตย (democracy) ระบบการเมืองและระบบราชการต้องมีการบริหารจัดการที่ดี (good governance) ต้องมีความโปร่งใสทางการเมือง สามารถตรวจสอบได้ และเน้นการปลอดคอร์รัปชัน (corruption free) และการจัดการทางสังคม (Social Order) เน้นในเรื่องของกระแสสิทธิมนุษยชน (human rights) ทุกคนในสังคมต้องได้รับสิทธิเสรีภาพและโอกาสในการดำรงชีวิต อย่างเสมอภาคกัน

8) คนที่มีโอกาสพัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ

กระแสสิทธิมนุษยชนส่งอิทธิพลให้คุณค่าของมนุษย์แต่ละคนได้รับการยกย่องขึ้น ในระยะต่อไปสังคมไทยจะตื่นตัวมากยิ่งขึ้นในการทำให้กระแสการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ตามแนวความคิดของ องค์การสหประชาชาติที่ว่า " มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับศักยภาพที่สามารถพัฒนาได้ " วัตถุประสงค์ของการพัฒนาจึงเป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ให้ประชาชนทุกคนสามารถขยายฐานแห่งความสามารถและขยายโอกาสให้กว้างออกไปเพื่อคนรุ่นนี้และรุ่นต่อไปในอนาคต

การพัฒนาคนในสังคมไทยจึงต้องมุ่งหมายให้คนทุกคนได้รับการพัฒนาศักยภาพสูงสุดในสภาพที่เขาเป็น โดยที่สังคมจะเปิดโอกาส ช่องทางและทางเลือกอย่างกว้างขวางให้คนในสังคมได้ฝึกฝนและใช้ศักยภาพที่มีอยู่สูงสุด

9) คนที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สังคมแห่งความรู้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความรู้เดิมจะล้าสมัยลงและใช้ไม่ได้ผลอย่างเต็มที่กับโลกแห่งความเป็นจริง สังคมไทยต้องได้รับการเปลี่ยนค่านิยมให้คนไทยรักการเรียนรู้มากกว่ารักการบันเทิง รักการอ่านมากกว่ารักการพูด รักการแสวงหาข้อมูลมากกว่ารอรับข้อมูล

10) คนที่มีวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการดำเนินชีวิต

คนไทยไม่สามารถอยู่ไปวัน ๆ ได้เหมือนในอดีต เพราะโลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงควรให้คนในสังคมเป็นคนที่วิสัยทัศน์ รู้ว่าอนาคตที่ตนเองปรารถนานั้นคืออะไร และมีการวางแผนล่วงหน้า มีการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน และเป็นคนที่รู้จัก " ป้องกัน " ปัญหาโดยการวางแผนระยะยาว

ทำอย่างไรจึงเป็นเช่นนั้น?

การปฏิรูปการศึกษาต้องปฏิรูปครบวงจร

การปฏิรูปการศึกษาเพื่อนำไปสู่สภาพคนไทยที่พึงประสงค์ได้นั้น จำเป็นต้องเริ่มต้นด้วยแนวคิดการปฏิรูปครบวงจร การจะแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งจึงจำเป็นต้องแก้อย่างครบวงจร จะต้องมีการคิดอย่างองค์รวม คือ คิดอย่างครบถ้วนว่าเรื่องนั้น ๆ เกิดมาจากสาเหตุเบื้องหลังอะไรบ้าง และไม่ควรแก้เฉพาะผลลัพธ์ในบั้นปลายของปัญหาโดยไม่คิดให้ครอบคลุมและลึกซึ้ง เพราะฉะนั้นเราจะต้องเผชิญกับปัญหาที่หนักหน่วงยิ่งขึ้น

ระบบการศึกษามีปัญหา ไม่สามารถแก้เพียง " ระบบ " ได้ เพราะระบบไม่สามารถบังคับคนให้ทำตามได้ แต่จะต้องแก้ไขผ่านการปฏิรูปครบวงจร ซึ่งมีเงื่อนไขสำคัญคือ

1. ต้องปฏิรูปตามลักษณะการปฏิรูปครบวงจร

1.1 ต้องใช้การปฏิรูป 3 ประสาน คือ ต้องแก้ที่คน ระบบและบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

1.2 ปฏิรูปทุกด้านของสังคมที่มีปัญหาอย่างเชื่อมโยง

1.3 ปฏิรูปทุกด้านเรียงลำดับความสำคัญ

2. ตัวแปรการนำปฏิรูปครบวงจรมาใช้ในเชิงปฏิบัติ

2.1 คุณภาพของผู้นำประเทศ มีภาวะผู้นำ มีเสถียรภาพ

2.2 การกำหนดวิสัยทัศน์การปฏิรูป

2.3 ความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมและประชาชน

ข้อเสนอยุทธศาสตร์เพื่อการปฏิรูปการศึกษา

ต่อจากนั้นได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์เพื่อการปฏิรูปการศึกษา เริ่มตั้งแต่การผลักดันให้การปฏิรูปเกิดขึ้นจริง และนำเสนอยุทธศาสตร์เพียงบางประการที่คิดว่าน่าจะทำให้การปฏิรูปการศึกษาสร้าง " คนที่พึงประสงค์ " ในศตวรรษที่ 21 ได้

1. ยุทธศาสตร์การผลักดันภาคการเมือง

ผู้บริหารประเทศ มีส่วนอย่างยิ่งต่อการกำหนดความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษา โดยอาศัยประเด็นสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้ เป็นแรงผลักดัน

- 1.1 การสร้างฉันทานุมัติกับคนในสังคม
- 1.2 การกำหนดอุดมการณ์และวิสัยทัศน์การศึกษาแห่งชาติให้ชัดเจน
- 1.3 สนับสนุนและแรงจูงใจให้คนในสังคมเลือกพรรคการเมืองที่มีนโยบายอย่างจริงจังในภาคปฏิบัติในการสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษา
- 1.4 กำหนดคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

2. ยุทธศาสตร์การกระจายทีมงานปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาจะสำเร็จได้นั้น ต้องให้คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษาให้ได้มากที่สุด เนื่องจากคนแต่ละคน กลุ่มแต่ละกลุ่ม องค์กรแต่ละ องค์กรต่างก็ทำหน้าที่และบทบาทของตนที่แตกต่างกัน แต่ด้วยจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การปฏิรูปการศึกษาให้ได้ผลตามวิสัยทัศน์

แนวคิดการกระจายทีมงานการปฏิรูปการศึกษา จึงเป็นการทำงานเป็นทีมระดับชาติที่ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมผลักดันการปฏิรูปการศึกษา และมีส่วนสร้างคนที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้น ยุทธศาสตร์การดำเนินงานจึงประกอบด้วย

- 2.1 การสร้างความตระหนักให้คนในสังคม

การปฏิรูปการศึกษาเป็นเรื่องของประชาชนทุกคนในประเทศ และการปฏิรูปให้เกิดผลจริงจึงควรที่จะเป็นฉันทานุมัติจากคนทั้งประเทศด้วย

แนวทางที่สามารถทำได้ก็คือ

สร้างกระแสปฏิรูปการศึกษาให้เป็นกระแสในสังคม ที่คนกลุ่มต่าง ๆ ก็พูดถึงโดยใช้สื่อต่าง ๆ ตลอดจนการจัดสัมมนาเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเรียน การศึกษา

- 2.2 การหาแนวร่วมเพื่อการปฏิรูปการศึกษา

หากการปฏิรูปการศึกษากินความไปถึงการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ ตามอัธยาศัย การศึกษาเพื่อคนทุกคน และเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาก็จะครอบคลุมไปแทบทุกทั่วตัวคนในสังคม การแก้ปัญหาดังกล่าวให้ประสบความสำเร็จจึงไม่สามารถพึ่งพาเฉพาะกลุ่มคนในแวดวงการศึกษาได้ แต่จำเป็น

ต้องหา "ผู้เล่นหลัก" (Key Players) ออกมาให้ได้มากที่สุด เพื่อให้ผู้เล่นหลักเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำและผู้ผลักดันคนที่อยู่ภายใต้ให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจกันปฏิรูปการศึกษานจนประสบความสำเร็จ

3. ยุทธศาสตร์การยกระดับกระทรวงการศึกษาให้เป็นกระทรวงเกรดเอ

กระทรวงเกรดเอ คือ เป็นกระทรวงที่เป็นแบบอย่างทั้งระบบบริหาร การใช้ภาษาอังกฤษ การมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ เป็นนักคิด มีปฏิสัมพันธ์ทางความคิดระหว่างกันและกันและกับภายนอกเสมอเป็นต้น กระทรวงการศึกษาเป็นกระทรวงที่สำคัญมากที่สุดในการพัฒนาคนของชาติ ดังนั้นยุทธศาสตร์สำคัญก็คือ ต้องยกระดับให้กระทรวงการศึกษาฯ เป็นกระทรวง เกรดเอที่ได้รับการให้ความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งในการกำหนดนโยบายพัฒนาประเทศ

4. ยุทธศาสตร์การให้เอกชนมีบทบาทนำทางการศึกษา

รัฐควรส่งเสริมภาคเอกชนทั้งในและต่างประเทศให้เข้ามามีบทบาทนำในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยเปิดให้มีการแข่งขันกันอย่างเสรีตามกลไกตลาด โดยภาครัฐทำหน้าที่เป็นเพียงผู้กำกับดูแล ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทางการศึกษา และเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับคนที่ต้องการเข้าสู่ระบบการศึกษามากขึ้นกว่าการที่รัฐเพียงฝ่ายเดียวที่มีบทบาทเป็นแกนนำในการเป็นผู้จัดการด้านการศึกษา อีกทั้งยังเป็นการลดค่าใช้จ่ายการลงทุนที่รัฐจะต้องเป็นผู้จัดการศึกษาโดย รัฐเป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้

5. ยุทธศาสตร์กระจายความรับผิดชอบด้านการศึกษาแก่กลุ่มคนต่าง ๆ

เราไม่ควรฝากการศึกษาทั้งระบบไว้ให้เป็นภาระกับรัฐ แต่ควรจัดสรรและกระจายภาระความรับผิดชอบให้กับสังคมร่วมกันรับผิดชอบ โดยรัฐทำหน้าที่เป็น "ผู้สนับสนุน" เช่น

1.1 ส่งเสริมองค์กรภาคประชาชนจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาที่หลากหลาย ควร

มีการส่งเสริมให้คนกลุ่มต่าง ๆ องค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันทางศาสนาและ ชุมชนต่าง ๆ จัดกลุ่มแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกับรัฐในการส่งเสริมการศึกษา โดยจัดเป็นกองทุนเพื่อการศึกษาสำหรับกลุ่มพิการ หรือเฉพาะเจาะจง

1.2 การจัดตั้งกองทุนเวลาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

กองทุนเวลา คือ กองทุนที่คนในสังคมกลุ่มต่าง ๆ จัดตั้งขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในแต่ละองค์กร แต่ละโรงเรียน หรือชุมชนใด ๆ ก็ตามในสังคม สมัครเป็นสมาชิก โดยการลงเวลาที่ตนสามารถอุทิศเพื่อกิจกรรมของสังคมได้

กองทุนเวลาจะมีลักษณะที่เป็นทั้งการให้เวลาเพื่อเรียนรู้และพัฒนาตนเองสู่การเป็นผู้นำ เพื่อพัฒนาผู้อื่นต่อไป และให้เวลาเพื่อทำสิ่งที่ตนเองถนัดมอบแต่สังคมต่อไป

6. ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาแบบ 3 มิติ

พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ หมวด 2 มาตรา 10 วรรคสุดท้าย กล่าวว่า " การจัดการศึกษาสำหรับบุคคล ซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น "

การจัดการศึกษาควรจัดขึ้นเพื่อตอบสนองศักยภาพที่แตกต่างกันของผู้เรียนแต่ละคน จึงเสนอว่า รัฐควรกำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดตั้งให้ครบสำหรับคน 3 ประเภท

1. โรงเรียนสำหรับเด็กที่เรียนรู้ช้ากว่าปกติ
2. โรงเรียนสำหรับเด็กที่เรียนรู้ปกติ
3. โรงเรียนสำหรับเด็กปัญญาเลิศ (โรงเรียนอัจฉริยะ)

การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้เหมาะสม และสอดคล้องกับลักษณะของเด็กแต่ละกลุ่มตามความสามารถในการเรียนรู้จะช่วยแก้ปัญหาการเปรียบเทียบด้านสติปัญญาระหว่างนักเรียน เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้รับการพัฒนาเหมาะสมกับศักยภาพ และช่วยลดแรงกดดันของเด็กไปในตัวด้วย

7. ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาตามความถนัด

พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ หมวด 4 มาตรา 22 บัญญัติว่า " การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ " และในมาตรา 24 วงเล็บ 1 กล่าวว่า " จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล "

โรงเรียนแต่ละโรงเรียนจะต้องมีกิจกรรมตามความถนัดให้มากที่สุด เท่าที่ศักยภาพของโรงเรียนจะทำได้ แต่ข้อจำกัดพื้นฐานของสถานศึกษาที่เป็นข้ออ้างโดยทั่ว ๆ ไป ก็คือ การขาดแคลนบุคลากรครู การขาดงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถทำตามนโยบายที่แม้จะเห็นว่าดีได้

ปัญหาเหล่านี้อาจจะไม่ใช่ปัญหาใหญ่ หากเรารู้จักคิดสร้างสรรค์ มีการวางแผนการดำเนินงาน และใช้ยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

8. ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อให้นักคิดเป็น

การทำให้คนในสังคมคิดเป็นนั้นนับเป็นเรื่องสำคัญที่ค่อนข้างยาก หากไม่ปฏิรูปวิธีคิดของคนในสังคมอย่างครบวงจร ดังนั้นการกำหนดยุทธศาสตร์จึงต้องทำอย่างครอบคลุมทุกด้านและประเมินผลได้จริง จึงขอเสนอว่า

- 8.1 การทำวิจัยเพื่อสำรวจว่าคนไทยคิดเช่นไร และสมควรคิดเช่นไร

ควรมีการทำวิจัยว่าบริบทสังคมอะไรบ้างที่ไม่เอื้อให้คนในสังคมคิด เพื่อสรุปว่าคนไทยต้องได้รับการส่งเสริมให้คิดอย่างไร จากนั้นจึงค่อยนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรด้านการคิดให้สอดคล้องกับความเป็นไทย

8.2 เพิ่มหลักสูตรการคิด 10 มิติ ตั้งแต่ประถมถึงมหาวิทยาลัย

ผู้เรียนต้องได้รับการเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอน ให้มีหลักสูตรการคิดโดยเฉพาะ เริ่มตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมหาวิทยาลัย ควรเป็นหลักสูตรเพื่อพัฒนาให้เด็กไทยทุกคนสามารถคิดได้ครบทั้ง 10 มิติ อันประกอบด้วยการสอนให้เด็กมีความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเชิงสังเคราะห์ การคิดเชิงเปรียบเทียบ การคิดเชิงมโนทัศน์ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงประยุกต์ การคิดเชิงกลยุทธ์ การคิดเชิงบูรณาการ และการคิดเชิงอนาคต ความคิด 10 มิตินี้คือ ความครบถ้วนของการคิดเป็น

ปัญหาสำคัญที่ต้องเร่งแก้ไข คือ ปัญหาครูไม่สามารถในการคิดและไม่มีโอกาสเรียนหลักสูตรการคิดมาด้วย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรการคิดสำหรับครู-อาจารย์โดยเฉพาะอย่างเร่งด่วน เพื่อสอนครูอาจารย์ก่อนที่จะสอนศิษย์ ควรมีการให้ทุนครู-อาจารย์ในการเรียนและพัฒนาหลักสูตรการคิด เพื่อนำมาพัฒนาปรับใช้กับการเรียนการสอนในสังคม

8.3 สนับสนุนเอกชนตั้งโรงเรียนนักคิด

ควรสนับสนุนให้ภาคเอกชนเปิดโรงเรียนที่สอนด้านการคิดโดยเฉพาะ โดยเน้นการคิดเชิงเหตุผล การคิดสร้างสรรค์และการคิดเชิงจริยธรรม โดยการที่รัฐบาลอาจให้สิทธิพิเศษด้านการลงทุน เช่น สนับสนุนให้สถาบันการเงินปล่อยเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ ให้แรงจูงใจทางภาษี เป็นต้น

8.4 ส่งเสริมบริบทสังคมต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการคิด

ส่งเสริมการใช้ระบบคุณธรรมเป็นเกณฑ์วัดคุณค่า ควรสนับสนุนให้เกิดการใช้ระบบคุณธรรมเป็นเกณฑ์วัดคุณค่า ให้คนที่คิดเก่งคิดได้อยากที่จะคิด ไม่ถูกกกดไว้ สามารถขึ้นเป็นผู้มีอำนาจ ผู้บริหารโรงเรียนได้ แม้จะมีอายุน้อย

การสนับสนุนให้คนกล้าคิด ควรให้รางวัลแก่คนกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็น สนับสนุนคนที่คิดสร้างสรรค์แม้ไม่สอดคล้อง กับความคิดส่วนใหญ่ของคนในสังคม

8.5 พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อการคิด

นอกจากเป็นหลักสูตรเฉพาะเจาะจงแล้ว การสอนเรื่องการคิดยังควรแทรกเข้าไปในทุก ๆ วิชาด้วยการยกเลิกการเรียนการสอนแบบเดิม หรือการใช้วิธีท่องจำออกไป

9. ยุทธศาสตร์การพัฒนาครูอาจารย์

ครูอาจารย์เป็นบุคคลในระบบการศึกษาที่สำคัญยิ่งต่อการกำหนดอนาคตของคนในสังคมไทย ดังนั้น จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ในที่นี้ขอนำเสนอแนวคิดในการพัฒนาครูอาจารย์ในระบบบางประการ อาทิ

9.1 ยกระดับอาชีพครูให้ได้เงินเดือน โดยเฉลี่ยสูงกว่าอาชีพอื่น ๆ

- 9.2 คัดคนที่เก่งที่สุดเป็นครู
- 9.3 ครูอาจารย์ทุกคนต้องศึกษาเพิ่มเติมนอกสาขา
- 9.4 ครูอาจารย์ต้องทำวิจัยอย่างน้อยปีละ 1 เรื่อง และ
- 9.5 ยกย่องครูอาจารย์ที่กระทำดีอย่างต่อเนื่อง

10. ยุทธศาสตร์การสร้าง " ธนาคารหลักสูตรพัฒนาการศึกษา "

พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ ในมาตรา 57 บัญญัติว่า "ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา "

ที่ผ่านมามีการศึกษาในระบบคือ อุปสรรคร้ายแรงต่อการพัฒนาคน เนื่องจากเราใช้หลักสูตรเดียวใช้กันทั่วประเทศแต่ละคนไม่ได้รับการเสริมสร้างในหลักสูตรเฉพาะที่เหมาะสมกับตนเองจริง ๆ

จึงขอเสนอว่าควรสร้าง " ธนาคารหลักสูตร " เพื่อรวบรวมหลักสูตร หรือ แนวทางในการพัฒนาและการจัดการศึกษาที่ ประสบความสำเร็จ แต่ละคนสามารถคัดเลือกและผสมผสานหลักสูตรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างหลากหลายให้เหมาะสมกับศักยภาพ ความชอบและความถนัดของตน และให้บริการแก่ชุมชนตามความต้องการได้และดำเนินงานในรูปแบบบริษัท เอกชน มีรายได้เลี้ยงตัวเอง โดยอาศัยยุทธศาสตร์ด้านการตลาด

11. ยุทธศาสตร์การเปลี่ยนสื่อต่างประเทศเป็นภาษาไทย

มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนไทยซึ่งยังมีความอ่อนแอทางภาษาต่างประเทศได้มีหนังสือดี ๆ อ่านเพื่อให้คนไทยมีความรู้ มีความเข้าใจ และมีความรู้ประชิดพรมแดนความรู้โลกให้เร็วที่สุด

แนวทางการดำเนินการ คือ มีผู้รับผิดชอบพิจารณาเอกสาร สมควรแปลเป็นภาษาไทย จัดตั้งโครงการแปลตำราภาษาต่างประเทศในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และมีหน่วยงานประเมินคุณภาพด้านความถูกต้องของเนื้อหาและพิมพ์เผยแพร่อย่าง กว้างขวาง

12. ยุทธศาสตร์การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ

12.1 รัฐควรกำหนดควัสัยทัศน์ให้เด็กไทยสามารถฟัง พูด อ่าน เขียน ได้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษในโรงเรียนไทย และไม่ใช่เพียงโรงเรียนนานาชาติเท่านั้น โดยกำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองในทุกๆระดับการศึกษา

- 12.2 กำหนดให้เป็นนโยบายระดับชาติ
- 12.3 สร้างโรงเรียนนำร่อง " ภาษาไทย 50 ภาษาอังกฤษ 50 "
- 12.4 พัฒนาวิชาชีพครู " เรียนเพื่อสอนเป็นภาษาอังกฤษ "
- 12.5 รณรงค์ค่านิยมให้คนเห็นคุณค่าภาษาอังกฤษ
- 12.6 ส่งเสริมการตั้ง โรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่สอนเป็นภาษาอังกฤษ
- 12.7 สนับสนุนการเรียนนอกโรงเรียนที่สอนภาษาอังกฤษสำหรับคนทั่วไป
- 12.8 สนับสนุนให้คนในชาติอ่านหนังสือและเรียนรู้วิทยาการจากต่างประเทศเป็น

ภาษาอังกฤษและใช้สื่อมวลชนกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อการพัฒนาประเทศเป็นต้น

13. ยุทธศาสตร์การจัดอันดับสถาบันการศึกษา (Ranking หรือ Rating)

การจัดอันดับของสถาบันการศึกษาจะสร้างให้เกิดบรรยากาศในการแข่งขันระหว่างสถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ อันเป็นการกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาคุณภาพของสถาบันการศึกษาตลอดเวลา โดยการจัดอันดับของสถาบันศึกษานี้จัดตั้งแต่ระดับประถม มัธยม อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา

การจัดอันดับ ranking หรือ rating ควรทำในระดับสาขาวิชาหรือคณะ ที่ไม่ใช่การจัดในภาพรวมระหว่างสถาบันการศึกษา เนื่องจากหลายครั้งการเปรียบเทียบในภาพรวมไม่สามารถทำได้ อย่างเกิดประสิทธิผล เพราะในแต่ละสถาบันการศึกษามีสาขาวิชาที่เป็นจุดเด่นแตกต่างกัน ดังนั้นควรจะจัดอันดับกันระหว่างคณะ หรือสาขาวิชามากกว่า

นอกจากนี้ตัวดัชนีชี้วัดที่จัดทำขึ้น ให้สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจเพื่อเลือกสถานศึกษาได้ ใช้ในการจัดสรรงบประมาณทางการศึกษา การจัดสรรบุคลากร ใช้เป็นแนวทางในการให้ทุนสนับสนุนการวิจัย หรือใช้เป็นแนวทางนำร่องในการจัดการประกันคุณภาพการศึกษาได้เป็นต้น

14. ยุทธศาสตร์การพัฒนาและส่งเสริมการวิจัย

ที่ผ่านมาพบว่า ประเทศไทยมีปัญหาการพัฒนาด้านการวิจัยมาก ส่วนหนึ่งมีสาเหตุจากการที่สถาบันการศึกษาขาดความสามารถในการผลิตกำลังคนด้านการวิจัย และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากค่านิยมของผู้เรียนที่ไม่อยากเข้าเรียนในสาขาที่จำเป็นในการทำการวิจัย เนื่องจากเมื่อจบการศึกษามาแล้วหางานยาก อีกทั้งไม่ได้ให้เกียรติและ ยกย่องนักวิจัยมากเท่าที่ควร อีกทั้งคนที่เข้าเรียนก็มักจะไม่ใช่คนที่เก่งมาก ทำให้ยังเกิดปัญหาเชิงคุณภาพซ้ำซ้อนเพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงขอเสนอแนวทางดังนี้

14.1 การสนับสนุนคนเก่งให้เข้าศึกษาสาขาวิชาที่จำเป็นสำหรับการวิจัย ส่งเสริมให้ศึกษาต่อในระดับสูงในต่างประเทศ

14.2 การส่งเสริมให้ภาคเอกชนลงทุนด้านการผลิตนักวิจัย ส่งเสริมให้บริษัทเอกชนเข้ามาให้ทุนอุดหนุนการศึกษาแก่เด็กเรียนเก่งเรียนดี

14.3 การสร้างมาตรการรองรับผู้เรียนที่จบทางการวิจัย มีการปรับอัตราค่าตอบแทนในอัตราสูงที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ หรือจะมีงานรองรับแน่เป็นต้น

14.4 การสร้างบรรยากาศการแข่งขันในการผลิตผลงานวิจัยและนวัตกรรมใหม่

14.5 การสร้างชุมชนนักวิจัยในโรงเรียน/ในมหาวิทยาลัย

15. ยุทธศาสตร์การทำให้การเรียนรู้ราคาถูกลง

อุปสรรคสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษาที่จะให้คนในสังคมเป็นคนที่เรียนรู้เท่าทันโลก มีความคิดความอ่าน เราไม่สามารถแก้ไขเพียงแต่การศึกษาในระบบได้ แต่ต้องแก้ทั้งบริบทสังคมเพื่อเอื้อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้เร็วที่สุด

แนวทางที่นำเสนอคือ การทำให้การเรียนรู้มีราคาถูกลง รัฐควรที่จะพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้การเรียนรู้มีราคาถูกลง เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกระดับมีโอกาสเข้าถึงความรู้มากที่สุด

15.1 รัฐควรทำหน้าที่เจรจาต่อรองให้ประเทศที่พัฒนาแล้วสนับสนุนด้านความรู้

15.2 การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้กระจายตัวตามที่ต่าง ๆ

15.3 การปรับให้ศาสนสถานเป็นสถานที่แห่งการเรียนรู้

16. ยุทธศาสตร์การสร้างชุมชนนักวิชาการ-สร้างชาติ

หากนักวิชาการหันมาร่วมกันสร้างชุมชนวิชาการสร้างชาติ โดยรวมกลุ่มจาก นักวิชาการที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ มีการสร้างกลไกที่ทำให้ชุมชนนักวิชาการนี้เกิดการรวมกลุ่มได้อย่างแท้จริงในระยะยาว เช่น การดึงกลุ่มธุรกิจเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการสร้างชุมชนวิชาการ โดยไม่ใช่ในรูปแบบการเข้ามาแทรกแซงและการจัดให้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

17. ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายปัญญาวิถีนอกระบบ

การศึกษานอกระบบเป็นเรื่องสำคัญสำหรับทุกคนในสังคม เริ่มตั้งแต่ เด็ก จนกระทั่งผู้สูงอายุ คนทำงานในเมืองและคนที่อาศัยอยู่ในชนบท รวมทั้งคนที่อยู่ในสถานศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างให้ทุกคนมีวิถีสอนแห่งการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการสร้างสรรคทางปัญญาตลอดชีวิต โดยนำเสนอเครือข่ายการสร้างปัญญาวิถีใน 3 เครือข่ายคือ

17.1 เครือข่ายการสร้างปัญญาวิถีของเด็กวัยเรียน

วัตถุประสงค์ส่งเสริมกิจกรรมด้านความรู้และความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ส่งเสริมการวางรากฐานลักษณะชีวิตและค่านิยมสังคมที่ดีงาม ส่งเสริมการพัฒนาการเลือกรับข่าวสารเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และส่งเสริมการเสียดสีและการรวมกลุ่มทางสังคม เครือข่ายที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 4 ประการ ได้แก่

เครือข่ายที่ 1 มหาวิทยาลัยชุมชน \Rightarrow โรงเรียน \Rightarrow เด็ก

เครือข่ายที่ 2 นโยบายภาครัฐ \Rightarrow โรงเรียน + ชุมชน + สถาบันศาสนา \Rightarrow ผู้ปกครอง

(ครอบครัว) \Rightarrow เด็ก

เครือข่ายนี้จะช่วยวางรากฐานปรัชญาความคิด ลักษณะชีวิต ค่านิยมและจิตสำนึกที่ดีงามและถูกต้องให้กับเด็ก กำหนดแนวทางการปลูกจิตสำนึก วิธีการสั่งสอน อบรมคุณธรรมจริยธรรม กำหนดเป็นหลักสูตรที่อาจเรียกได้ว่า "พ่อแม่สอนลูก" เพื่อให้ผู้ปกครองนำไปสั่งสอนอบรมลูกหลานที่บ้าน

เครือข่ายที่ 3 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ + สื่อมวลชน \Rightarrow ผู้ปกครอง + ครู/อาจารย์ \Rightarrow เด็ก

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อมวลชน และผู้ปกครอง เพื่อพิจารณาว่า เด็กควรที่จะรับสื่อหรือข้อมูลความรู้ประเภทไหน มีประโยชน์อย่างไรบ้าง เด็กในวัยใดสมควรเลือกดูหรือเลือกรับสื่อประเภทใด โดยต้องมีผู้ปกครองคอยให้คำแนะนำและ ดูแลให้เด็กรับสื่ออย่างเหมาะสมแก่วัยและควรสอนให้เด็กรู้จักสามารถพิจารณาแยกแยะ

เครือข่ายที่ 4 ชมรมอาสาเพื่อพัฒนาสังคม (องค์กรภาครัฐ/เอกชน) + โรงเรียน + ชุมชน \Rightarrow กลุ่มเพื่อน \Rightarrow เด็ก

เด็ก ๆ ควรได้รับการฝึกฝนความเป็นผู้กระทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติและชุมชนของตนผ่านเครือข่ายเอ็นจีโอ ตามความสมัครใจของเด็ก

17.2 เครือข่ายการสร้างปัญญาวิถีของคนวัยทำงาน (ในเมือง)

วัตถุประสงค์หลัก 3 ประการคือ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมคุณค่าการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ส่งเสริมการเสียสละและการรวมกลุ่มทางสังคม

เครือข่ายที่ 1 การศึกษานอกโรงเรียน + การศึกษาทางไกล \Rightarrow สื่อมวลชน + สื่ออิเล็กทรอนิกส์ \Rightarrow คนทำงาน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน

เครือข่ายที่ 2 นโยบายภาครัฐ \Rightarrow สถานที่ทำงาน \Rightarrow งาน

\Rightarrow การฝึกอบรม	\Rightarrow คน
\Rightarrow การจัดตั้งชมรม	ทำงาน

สถานที่ทำงานควรได้รับการเปลี่ยนให้เป็น " ห้องเรียน " งานต้องมีลักษณะของการเรียนรู้ การฝึกอบรมเพิ่มเติมได้

17.3 เครือข่ายการสร้างปัญญาวิถีของคนในชุมชน

วัตถุประสงค์หลัก 4 ประการคือ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ส่งเสริมให้ชุมชนรักการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการรวมกลุ่มและการเสียสละเพื่อส่วนรวม เครือข่ายที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 4 ประการ ได้แก่

เครือข่ายที่ 1 องค์กรภาครัฐ/เอ็นจีโอ + มหาวิทยาลัยชุมชน + โรงเรียน + สถาบันศาสนา \Rightarrow ชุมชน \Rightarrow ประชาชน

องค์กรภาครัฐทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทจะทำหน้าที่เป็นเสมือน " พี่เลี้ยง " ในการแนะนำให้คำปรึกษาแก่ชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาตนเอง สนับสนุนให้เกิดการรวม

ตัวกันของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ผ่านการสื่อสารที่กระจายสู่ชุมชน ปรับเปลี่ยนปรัชญาการคิดของชุมชน สนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น

เครือข่ายที่ 2 การศึกษานอกโรงเรียน + การศึกษาทางไกล + มหาวิทยาลัยชุมชน ⇒ ประชาชน

เครือข่ายการศึกษาทางไกล การศึกษานอกโรงเรียนต้องมีการประสานงานกับมหาวิทยาลัยชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยไม่จำกัดความรู้ ไม่จำกัดอายุทุกคนสามารถเข้าศึกษาในหลักสูตรที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ การศึกษานอกระบบจึงจำเป็นต้องจัดขึ้นตามความถนัดและความสนใจของคนทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ

18. ยุทธศาสตร์ความรู้คู่บัณฑิต

สังคมไทยเป็นสังคมที่รักความบัณฑิต การที่เราจะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้กับประชาชนทั่ว ๆ ไปนั้น จึงต้องเป็นการดำเนินยุทธศาสตร์ " ความรู้คู่บัณฑิต " คือ พยายามทำให้ความบัณฑิตคือความรู้ ทำให้การเรียนรู้เป็นเรื่องสนุก ทำให้ความรู้สาระเป็นเรื่องมีสาระอย่างกลมกลืน สอดแทรกเนื้อหาความรู้ไว้ในรายการบัณฑิตที่ เผยแพร่ทางสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ

สรุปประเด็นการอภิปรายของ รองศาสตราจารย์ ดร. พีรศักดิ์ วรสุนทรโรสถ

หัวใจสำคัญของการพัฒนาการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ คือ **คุณภาพของคน** ในด้าน การศึกษานั้น คุณภาพของคนประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1. หัว 2. หัวใจ และ 3. ก้น ซึ่งทั้ง 3 ส่วน หมายถึง องค์ความรู้ (Basic Knowledge) จริยธรรมหรือการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคน (Attitude) และความเป็นผู้นำ (Leadership) ซึ่งมีความสำคัญมาก คนที่เป็นผู้นำมีหน้าที่หลัก 3 ประการคือ

1. เป็นผู้ที่มีความฝัน และต้องทำความฝัน
2. ถ่ายทอดความฝันนั้นให้ผู้อื่นรับรู้และเข้าใจเช่นเดียวกับตน
3. ทำความฝันให้เป็นความจริง

สำหรับการอภิปรายครั้งนี้ จะกล่าวถึงเฉพาะในส่วนของ **องค์ความรู้ (Basic Knowledge)** ในการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาของไทยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาสภาพพื้นฐานโดยทั่วไปเสียก่อน โดยใช้ตัวชี้วัด (benchmark) คว้า ประเทศไทยอยู่ตรงไหน ซึ่งจะทำให้เราทราบว่า เราควรจะต้องทำอะไรบ้างให้เป็นรูปธรรม ถ้าเราต้องการพัฒนาประเทศ

จากข้อมูลตัวเลข พ.ศ. 2542 จะเห็นได้ว่า อัตราส่วนที่สำคัญ ๆ เช่น อัตราการรู้หนังสือ ประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น มีอัตราส่วนร้อยละ 100 ขณะที่ประเทศกำลังพัฒนา ส่วนใหญ่อัตราส่วนจะน้อยกว่า เช่น ประเทศไทย ร้อยละ 94.7 ถึงแม้ว่าตัวเลขจะค่อนข้างดี แต่แนวโน้มในการพัฒนานั้นอยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วง กล่าวคือ

ลิสเตอร์ ทูโร นักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียง กล่าวว่า ถ้าจะทำให้คนอเมริกันตั้งแต่เด็กขึ้นไป จนจบปริญญาตรี เป็นคนที่มีคุณภาพต้องลงทุน 250,000 เหรียญสหรัฐ หรือประมาณ 9,500,000 บาท พ่อแม่อเมริกันที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีมีรายได้ 1,400,000 เหรียญสหรัฐ หรือประมาณ 53.2 ล้านบาท ต้องออมเงินร้อยละ 10 ซึ่ง สิงคโปร์วิเคราะห์แล้วเห็นว่า ถ้าเป็นเช่นนี้โอกาสในการลงทุนของประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาน้อยมาก เพราะค่าใช้จ่ายในการศึกษาไม่ต่างกันมากนัก แต่ รายได้ของคนในชาติหรือในประเทศด้อยพัฒนาต่ำ อีกทั้งยังมีลูกมาก และอายุสั้น สิงคโปร์จึงใช้ตัวชี้วัดนี้ให้เป็นรูปธรรม โดยวิธีที่เรียกว่า “เงินเก็บสะสม” เนื่องจากเงินออมเพียงร้อยละ 10 นั้นไม่เพียงพอที่จะสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพได้ ในระยะแรก ๆ ที่สิงคโปร์สร้างชาติ ได้ใช้เงินเก็บตัวเองส่วนหนึ่งโดยการขึ้นเงินเดือนโดยไม่จ่ายเงิน และเงินจากเอกชนอีกประมาณร้อยละ 50 ซึ่งไม่อนุญาตให้ใช้เงินจำนวนนี้ นอกจากเพื่อการศึกษาต่อเนื่องของตนเอง หรือการศึกษาของบุตร พอประเทศมีฐานะดีขึ้นก็อนุญาตให้ประชาชนนำเงินออมดังกล่าวนี้ไปซื้อปัจจัยต่าง ๆ ได้ นี่ คือตัวอย่างที่ดีในการใช้ตัวชี้วัดให้เป็นรูปธรรม ซึ่งประเทศไทยต้องทำให้ได้บ้าง โดยรัฐบาลในฐานะผู้นำต้องมองให้เป็นรูปธรรม จึงอยากจุดประกายว่า ในการปฏิรูปการศึกษานั้น ให้มองภาพรวมก่อน และดูเจาะลึกลงไปว่า เราต้องทำอะไรบ้าง และต้องทำอย่างจริงจังให้เป็นรูปธรรม

สรุปประเด็นการอภิปรายทั่วไป

ที่ประชุมได้ร่วมกันอภิปรายปัญหาต่าง ๆ และได้เสนอแนวทางแก้ปัญหา โดยมีแนวคิดที่จะสร้างความสามารถในการแข่งขันระดับโลก และลดการเสียเปรียบในด้านต่าง ๆ ลง ประเด็นการอภิปรายสามารถสรุปได้ 3 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

ที่ประชุมได้กล่าวถึงปัญหาด้านเศรษฐกิจในมุมมองของการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ประเทศไทยยังไม่มีความก้าวหน้าเท่าที่ควร โดยมีสาเหตุ มาจาก

1) ความล้ำหลังของงานการศึกษา (State - of - the - Art) เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งประเทศไทยยังให้ความสนใจน้อยมาก และทำให้ไม่สามารถเทียบกับพื้นฐานหรือมาตรฐานของโลกได้ โดยเห็นได้ชัดจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทำให้ประเทศต่าง ๆ ที่มีกฎหมายนี้ใช้เป็นเครื่องมือที่จะทำให้คนได้เปรียบในการค้าระหว่างประเทศหรือในตลาดโลก ในทำนองเดียวกันก็ทำให้ประเทศที่ไม่มีกฎหมายนี้เสียเปรียบ เช่น ประเทศไทยที่ตลาดการค้าด้านอุตสาหกรรมถูกผูกขาดโดยผู้ประกอบการจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่

2) จำนวนนักเรียนนักศึกษาที่เรียนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับอุดมศึกษามีเพียงร้อยละ 19 เท่านั้น นอกจากนี้ ยังไม่มีการดูแลเด็กปัญญาเลิศ โดยเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

3) แนวทางการจัดการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ยังไม่เด่นชัดเท่าที่ควร อาทิ การจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา การพัฒนาครูอาจารย์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์

4) โครงสร้างอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และบริการไม่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

5) การขาดมวลที่วิกฤติ (Critical Mass) ในลักษณะของลิขสิทธิ์ (Patent) ซึ่งมีปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1. สำนักงานลิขสิทธิ์และกฎหมาย (Patent Office and Law)
2. ผู้ตรวจสอบลิขสิทธิ์ (Patent Examiner)
3. นักกฎหมายด้านลิขสิทธิ์ (Patent Lawyer)

ในประการแรก คือ สำนักงานลิขสิทธิ์และกฎหมาย สิ่งที่จะต้องทำคือ การร่างกฎหมายเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ ซึ่งสามารถเลียนแบบหรือใช้ของต่างประเทศได้ เนื่องจากเป็นประเด็นที่มีความ

เป็นสากล ส่วนในประการที่ 2 และ 3 เป็นสิ่งที่ประเทศไทยต้องทำเป็นอย่างยิ่ง แต่ยังสามารถเข้ามาได้ โดยในประเด็นผู้ตรวจสอบลิขสิทธิ์นั้น จำเป็นจะต้องเป็นผู้มีความรู้ 2 สาขา (Double degree) ในบุคคลคนเดียวกัน ก็จะต้องมีความรู้ความ เชี่ยวชาญเป็นอย่างดีในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และมีปริญญาด้านกฎหมายด้วยในขณะเดียวกัน ส่วนในประเด็นที่ 3 คือ นักกฎหมายด้านลิขสิทธิ์ ซึ่งมีจำนวนน้อยมากแม้ในต่างประเทศ เพราะจะต้องเป็นคนที่เรียนกฎหมายเป็นพื้นฐานแล้วเรียนต่อทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีหรือวิศวกรรมศาสตร์ สำหรับปัญหาของประเทศไทยในขณะนี้ คือ การขาดแคลนบุคลากรที่จะเป็นผู้ตรวจสอบลิขสิทธิ์ตามคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้น

2. ปัญหาด้านสังคม

ที่ประชุมได้ชี้ประเด็นปัญหาทางสังคม โดยได้กล่าวถึงปัญหาความ รุนแรง ความก้าวร้าว การเลียนแบบ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่ได้รับจากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ และสิ่งพิมพ์ รวมทั้งการขาดผู้นำหรือแบบอย่างที่ดีในสังคม

3. ปัญหาด้านการศึกษา

ในด้านการศึกษา ที่ประชุมได้กล่าวถึงปัญหาในประเด็นของ

- 1) คุณภาพการศึกษาที่ยังไม่ดีพอ
- 2) การบริหารจัดการด้านบุคลากรที่เล่นพรรคเล่นพวก
- 3) การเทียบโอนการศึกษาที่ค่อนข้างยุ่งยาก

ข้อเสนอแนวทางการแก้ปัญหา

ที่ประชุมได้เสนอวิธีแก้ปัญหาโดยให้ระบบการศึกษาหันมาเน้นการพัฒนาและเสริมสร้างความรู้เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่ความสามารถในการแข่งขันระดับโลกได้ โดยได้เสนอแนวทางแก้ปัญหา ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ

1) ส่งเสริมการพัฒนาและเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดย สร้างเสริมให้นักเรียนเป็นนักคิด และคิดต่อยอดจาก State – of – the – Art โดยอาศัยการศึกษาทั้งระบบ นับแต่การจัดการศึกษาที่ควรจะมีเน้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างเร่งด่วน การพัฒนากองครูด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการมีมาตรฐานและระบบประกันคุณภาพการศึกษาในด้านนี้ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถนำความรู้มาพัฒนาอุตสาหกรรม พณิชยกรรม และเกษตรกรรม และพัฒนาบุคลากรทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้อยู่ในระดับมาตรฐานเดียวกับโลก

2) การจัดตั้งกองทุนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

3) สร้างความเชื่อมโยงระหว่างอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และบริการ โดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นตัวสร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดผลผลิตที่เป็นผลประโยชน์ของชาติ และมีกลไกเพื่อให้ผู้สร้างหรือบุคลากรทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้รับผลประโยชน์ดังกล่าวอย่างทั่วถึง

2. ด้านสังคม

ให้ความรู้ความเข้าใจพื้นฐานด้านการศึกษา สาธารณสุข สัมมาชีพ จริยธรรม จากหน่วยที่เล็กที่สุดในสังคม คือ ครอบครัว และการสร้างและส่งเสริมผู้นำและต้นแบบที่ดีในสังคม เช่น ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางจริยธรรม ผู้นำประชาชน เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขในสังคม

3. ด้านการศึกษา

1) พัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

2) ความโปร่งใส (transparency) ในการสรรหาบุคลากร โดยพิจารณาบุคคลนอกหน่วยงานที่มีคุณสมบัติเหมาะสมด้วย จะทำให้ได้คนดีมีความสามารถมาปฏิบัติงาน

3) หากดำเนินการใน 2 ประเด็นแรกได้สำเร็จ จะส่งผลให้การเทียบโอนการศึกษาทุกระดับและประเภทเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้